

Hurkmans en Egdeman hitsten vooral Teun van Es tegen de Miranda op. 'Je leeft hier geen zeven dagen', beet van Es hem toe.¹ Wat vervolgens geschiedde, werd door twee rechercheurs die in die tijd in Amersfoort opgesloten waren geweest en na de bevrijding het gebeurde nader onderzocht hadden, tijdens het proces tegen Kotälla aldus weergegeven:

'Voor de Miranda in het kamp kwam, werd daar al stemming tegen hem gemaakt; hij was aan het hoofd gewond toen hij daar kwam. Hij is daarop uitgekleeft en van boven tot onder met het cijfer 7 bestempeld, terwijl hem werd meegedeeld dat hij binnen zeven dagen 'fertig' zou zijn. Hij heeft daarop o.a. kruiwagens met zand moeten rijden, waarbij hij tot steeds meer spoed werd aangezet, met slagen en schoppen, o.a. tussen de benen. Hij is toen nog naar de ziekenbarak gebracht, maar daar weer uitgehaald en aan het werk gezet. Hij is door een groot aantal personen geslagen, in een waterput gegooid en daarna is op hem een kruiwagen gegooid. Vervolgens is hij gestenigd. Daarna is hij nog naar het appèl gesleept, vervolgens naar de ziekenbarak, waar hij is afgespoten met een brandslang en daarna gestorven.

Het is niet mogelijk geweest, uit te maken wie de eigenlijke daders zijn geweest.²

★

De meeste andere gevangenen waren huiverig om zich met de Joden in het kamp in te laten, laat staan hun hulp te verlenen. Wie dat deed, maakte grote kans, in het gevreesde *Judenkommando* terecht te komen of, als hij daar al in zat, extra gestraft te worden. 'De Jood', schreef ds. Lieve,

'krijgt geen cantine en dus geen appels en peren – zelf zit je met een sappige peer in je handen, vlak onder de begerige, hongerige ogen van een Jodenman. Je mag hem niets geven en je móet met hem delen volgens de stem van je geweten, maar het komt er toch niet van en je voelt jezelf dan schuldig, een ellendeling. Al is het gedwongen, je doet dus mee aan dit smerig bedrijf. De Jood draagt tien stenen en jij maar zes – waar blijft je solidariteit?'³

¹ 'Verslag van mededelingen van E. A. Cohen', I, p. 10. Cohen sprak van 'drie dagen', maar dat zal wel een vergissing geweest zijn. ² BG-Amsterdam: p.v. van proces inz. J. J. Kotälla (16 nov. 1948), p. 5-6 (getuigen J. Knol en M. van Gulik) (Doc I-957, c-1). ³ H. L. Lieve en K. R. ter Steege: *Predikant achter prikkeldraad*, p. 55.